

Гаряча смерть - не зимнє умирання

Сценарій вечора-реквієму пам'яті Олени Теліги.

В літописі вітчизняної історії ХХ століття вияскравлюються легендарні імена героїв нації, визначних митців, політичних лідерів. Серед них видатна громадська діячка

ОЛЕНА ТЕЛІГА. Молода вродлива жінка, талановита поетеса. У лютому 1942 року голодної і холодної зими, в Києві спочила без труни, без хреста і напису в холодних обіймах братської могили Бабиного Яру. Маючи можливість рятувати своє життя, вона свідомо пішла смерті назустріч, добровільно вибрала шлях на Голгофу.

У передньому слові до біографічного нарису "На зов Києва" О. Жданович відзначив: Олена Теліга, як поетка і як революціонерка, як людина взагалі, й як жінка зокрема - це ціла епоха. Змалювати її постать - незвичайно важко. А ще важче людині, що стояла близько до героїні, людині, для якої Олена Теліга була цілий світ - блискучим, високим, сонячним, як мрія. Чимсь, поза всю близькість, недосяжним, чимсь неповторним.

Ім'я Теліги стало символом мужності й віри у власні ідеали. Звідки взялося в цій ніжній, елегантній жінці стільки сили, щоб скласти таку велику жертву на Вівтар Вітчизни?

Відповідь на це питання дає нам її біографія.

Перша посмертна збірка поетеси (за життя Теліги не було видано жодного її твору) мала назву "Душа насторожі" (1946 р.). В честь 70-річного ювілею літераторки упорядковано збірник "Полум'яні межі". Підсумкове видання "Олена Теліга". Збірник охоплює поетичний і журналістський доробок поетеси, біографічний нарис О. Ждановича "На зов Києва", спогади сучасників героїні, літературно-критичні оцінки. В 1992 р. цю книжку передруковано в Україні, у Києві коштами при фундації ім. О. Ольжича та видавництва О. Теліги.

Коли ж зійду на каменистий верх
Крізь темні води й полум'яні межі -
Нехай життя хитнеться й відпливе,
Мов корабель у заграві пожежі. (О. Теліга. Лист).

ЧИТЕЦЬ: Я не боюсь тюрми і ката,

Вони для мене не страшні.

Страшніш тюрма у рідній хаті,

Неволя в рідній стороні.

Мені не стид носить кайдани

За волю краю і братів,

Та сором - золоті жупани

Носить, найнявшись до катів!

Нехай нас мучать і катують

А слова правди не уб'ють,

Нехай кати всі бенкетують,

Час прийде - разом пропадуть!

Так сказав про поетесу її сучасник

О. Кониський.

(На фоні музики "Ще не вмерла Україна". Сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького).

ВЕДУЧИЙ І: У нинішньому році минає 90 років від дня народження і 55 з часу трагічної загибелі від рук німецько-фашистських окупантів відданої дочки України - Олени Теліги.

За останні роки дещо зроблено для увічнення її пам'яті: встановлено дерев'яний хрест у Бабиному Яру на місці розстрілу Олени і її чоловіка Михайла та друзів - співробітників газети "Українське слово". Її іменем названа одна з вулиць міста Києва. В Івано-Франківську створено міську організацію Всеукраїнського жіночого товариства ім. Олени Теліги.

ВЕДУЧИЙ ІІ: Народилася Олена Теліга 21 липня 1907 року в Петербурзі в родині інженера-гідротехніка, професора політехнічного інституту Івана Шовгеніва. Її мати була дочкою православного священника з Поділля. Ще в ранньому віці вона пробує віршувати російською мовою, яка була для неї рідною.

ВЕДУЧИЙ І: Потужні хвилі визвольного руху повернули родину Шовгенівих до Києва, де дівчина почала навчання в Дучинській гімназії. Тоді її батько був міністром Української держави. Під час більшовицьких виступів Центральна Рада змушена була залишити Київ, разом з нею виїхав і Шовгенів. Не отримавши візи на виїзд за кордон, родина нелегально перейшла його біля Кам'янець-Подільського і оселилась в Чехії.

ВЕДУЧИЙ ІІ: Емігрантське життя кристалізувало думку і виробляло характер. У ті часи відбувся різкий злам у поглядах майбутньої поетеси. Саме в цей період вона серйозно зацікавилась поезією. В місті Падеградах Олена протягом року успішно складає випускний іспит українською мовою. Потрапивши в товариство блискучої української інтелігенції, удосконалює свої знання з української історії, культури й мови, навчається на історико-філологічному відділі Празького українського педагогічного інституту.

(Звучить пісня "Чуєш, брате мій" сл. Б. Лепкого).

Ведучий І: 1929 року померла мати і Олена Теліга з чоловіком, закінчивши студії, переїхала до Варшави. Приходить важка скитальщина. Без праці - без майбутнього. Кругом чужина і ворожість, випрошування права на перебування:

І неодмінно - березень чи грудень -
Все те ж питання й відповідь "на днях",
Все та ж потіха "Може якимось буде",
Все так же в мозок найгостріший цвях.

ВЕДУЧИЙ ІІ: Стале співробітництво у "Вістнику" Дм. Донцова, а врешті особисте знайомство й глибока приязнь з Донцовим розвивають талант Олени Теліги. Дмитро Донцов після смерті Олени напише присвячену їй статтю "Поетка вогняних меж", в якій визначить подібність її до Лесі Українки, а за насиченістю поезії ідеєю Божого провидіння поставить поряд з Шевченком і закінчить словами, співзвучними нинішньому сприйняттю Олени Теліги, її поезії і її особистості:

"Стоятиме на своїм кам'янистім верху, як провідний маяк. Щоб об вогонь її серця запалювало тисячі сердець нового покоління, Щоб "по слідах її скошених кроків", ішли тисячі ніг. Шляхом неминучим для нації з великим майбутнім. Шляхом змагань, страждань, воскресіння. Шляхом велетів. З горючою оріфлямою в твердій руці. З її гарячим закликком:

Щоб клич її зірвався у високість!
Щоб мов прапор, затріпотів у сонці!

ВЕДУЧИЙ І: В тридцятих роках Олена Теліга в ряді найвизначніших представників сучасної української поезії. Вона стає членом "Вісниковської квадриги", що складається з таких імен як О. Ольжич, Є. Маланюк, Л. Мосендз, Ю. Клен, Ю. Липа та ін. Це були льоди іншого гарту, вищої української культури. Це ті лицарі духу, які пройшли суворий

життєвий! вишкіл у боротьбі за українську державу, які не змирилися з поразкою у визвольних змаганнях, шукали нові шляхи боротьби за незалежну Україну.

ВЕДУЧИЙ II: Почалася нова Олена. Та, що називалася Оленою Телігою. Великий вплив на її самоусвідомлення мало знайомство і одруження з Михайлом Телігою, кубанським козаком, січовим стрільцем, колишнім старшиною української армії. Михайло ввів молоду дружину в середовище патріотично настроєної інтелігенції і став їй вірним супутником аж до останньої смертної миті. З любові до чоловіка народилась у неї повна любов до його ідеалів. Сповнилася її мрія.

ЧИТЕЦЬ:

Махнуть рукою! Розіллється вино!
Хай крикне хтось - хай буде завірюха. -
Ах, як я хочу віднайти вікно
У сірім мурі одностайних рухів!
А в тім вікні нехай замерехтить
Чиєсь обличчя - вперте і сміливе,
Щоб знов життя - надовго чи на мить -
Розколихалось хвилиною припливу.
Щоб погляд чийсь, мов трунок дорогий,
Переплиснувся найсвітлішим плином,
Де очі інших, очі ворогів
Не домішали яду чи полину.
І в душній залі буде знов рости
Така дитинна й божевільна мрія:
Що задля мене хтось зуміє йти
Крізь всі зневаги - так як я умію!

ВЕДУЧИЙ I: У ліриці того періоду Теліга поєднує жіночу ніжність з високим патріотичним пафосом, з мотивами самозречення в ім'я національно-визвольної боротьби:
Гойдайте ж кличний дзвін!
Крешіть вогонь із кремнів!
Ми ж радістю життя вас напоївши вщертъ, -
Без металевих слів і без зідхань даремних
По ваших же слідах підемо хоч на смерть!

ВЕДУЧИЙ II: На той час О. Теліга вважається найталановитішою серед тодішніх українських поетес. Потенційні здібності раптом перетворюються на яскравий талант, який шукає виходу, втілюються у стрункі, повні динамізму і енергії поетичні рядки. Але їй і цього замало: вона рветься до чину, в еміграційних умовах знаходить його у активній публіцистичній діяльності на сторінках "Літературного Наукового вісника". Тут знайшла вона Україну, що відповідала її темпераменту і уяві, українську духовну незалежність.

ВЕДУЧИЙ I: В грудні 1939 року Олена Теліга зустрічається зі своїм великим соратником О.Кандибою-Ольжичем. Вони познайомились, коли ще не мали жодного імені. Це були дві постаті української революції

ВЕДУЧИЙ II: Олена Теліга і Олег Ольжич мають дуже багато спільного у своїх долях. Виховані традицією визвольних змагань 1917-1921 рр. вони - діти інтелігентних родин, належали до цвіту аристократів духа вимушеного українського "зарубіжжя". Наділені яскравою іскрою Божою обоє належали до "Празької школи". Їхні неординарні поетичні постаті збагачували і доповнювали колоритний "ансамбль" тамтешньої

літературної молоді. Обое цілком свідомо офірували свій талант і своє життя справі визволення Батьківщини. Вони були найдіяльнішими і найвідповідальнішими активістами національно-визвольного руху.

ВЕДУЧИЙ І: О. Ольжич як один із керівників ПУН, О.Теліга як чільний діяч культурної референтури ОУН брали безпосередню участь у програмових акціях українських націоналістів. Обох мучила проблема розколу оунівського руху, що стався після підступного вбивства Є. Коновальця.

ВЕДУЧИЙ ІІ: О. Теліга і О. Ольжич вже наприкінці 30-х років відкинули ілюзії про допомогу третього рейху у звільненні України від більшовицького гноблення. Вони мали тверде переконання, що гітлерівці такі ж окупанти, як і більшовицька Росія. Німецька влада не могла подарувати їм таких поглядів.

ВЕДУЧИЙ І: Наступні зустрічі були зовсім інші. Олена Теліга вступає до лав Організації Українських Націоналістів і приступила до праці в культурній ділянці. Вона перебрала провідництво мистецького товариства "Зарево", укладає першу віршову збірку, що побачить світ тільки після смерті поетеси, упоряджує антологію української патріотичної лірики "Буде буря".

ВЕДУЧИЙ ІІ: В липні 1941 року Олена Теліга нелегально перейшла кордон між Польщею і Галичиною. Львів зустрів її неприємно. Про це написала якомсь, сама поетеса: Чекає все: і розпач і образа,
А рідний край, нам буде чужиною.

ВЕДУЧИЙ І: Олена Теліга поверталася до Києва щоб включитись у боротьбу, заманіфестувати силу українських національних бойових сил, доказати, що духовна соборність українського народу - це незаперечний факт, щоб дати відчутти кожному окупантові невгнутість волі України до своєї незалежності:

Не треба смутку! Зберемось відразу,
Щоб далі йти дорогою одною.
Заметемо вогнем любови межі,
Перейдемо у брід глибокі води!
Щоб взяти повно все, що нам належить,
І злитись знову зі своїм народом.
Сьогодні кожен крок хотів би бути вальсом.
Не студить вітер уст - зігрівся коло них.
І радісно моїм тонким, рухливим пальцям
Торкатись інших рук - і квітів весняних.

ВЕДУЧИЙ ІІ: Жовтень 1941 року. Вона вже в омріяному напівзруйнованому Києві. Потрібні однодумці, друзі по духу. Олена пробує об'єднати національну мистецьку інтелігенцію, організовує і очолює Спільку письменників України, редагує додаток "Література і мистецтво" до газети "Українське слово", який перейменовує на тижневик "Літаври". "Літаври" число за числом кидали націоналістичні ідеї і тому культурний орган ОУН поніс найбільші втрати, тижневик перестав виходити. Та не перестали існувати "літавристи". Місто горіло. Плач. Стогін. Арешти. Море крові. Але й у тій безнадійній ситуації поетеса не падала духом.

ВЕДУЧИЙ І:
Це буде так: в осінній день прозорий
Перейдемо ми на свої дороги.

Тяжкі змагання наші душі зоре,
Щоб колосились зерна перемоги.
І те, що мрією було роками,
Все обернеться в дійсність і можливість:
Нам буде сонцем кожний кущ і камінь
І ці хвилини гострі і щасливі!
Подумать тільки: наші села й люди,
А завтра прийдемо до свого міста!
Захоплять владно зголоднілі груди
Своє повітря, тепле та іскристе.

ВЕДУЧИЙ II: Друзі намагалися вмовити Олену поїхати з країни. Про цю необхідність її просив і О. Ольжич, але вона опротестувала їх рішення: Я вдруге з Києва не виїду.

(Звучить музика. Л. Ван Бетховен. Соната № 14).
Відповідь.

ЧИТЕЦЬ:

О, так я знаю, нам не до лиця
З мечем в руках із блискавками гніву,
Військовим кроком, з поглядом ловця
Іти завзято крізь вогонь і зливу.
Ми ж ваша пристань - тиха і ясна,
Де кораблями - ваші збиті крила...
Не Лев, а Діва наш відвічний знак,
Не гнів, а ніжність наша вічна сила.
Та ледве з ваших ослабілих рук -
Сповзає зброя ворогам під ноги,
Спливає ніжність легендарний крук -
Жорстокий демон бою й перемоги.
І рвуться пальці, довгі і стрункі,
Роздерти звички, мов старі котари
Щоб взяти зброю з вашої руки
І вдарить твердо там, де треба вдарить.

ВЕДУЧИЙ I: 9 лютого 1942 року гестапо заарештувало Олену Телігу разом з чоловіком Михайлом. Допити, тортури, знущання. Олена тримала себе героїськи: всю "провину" брала на себе і нікого не видала. Один з катів по розстрілі признався: "Я не бачив ще мужчини, щоб так героїчно вмирав, як ця гарна жінка".

(Звучить музика В. А. Моцарта „Реквієм” I ч.).

ВЕДУЧИЙ II: 21 лютого тридцятип'ятилітню О. Телігу разом з її побратимами гітлерівці розстріляли в Бабиному Яру. Того крижаного зимового дня вона перейшла в легенду, цілком свідомо в ім'я високої мети - незалежної України, обравши собі тернисту і небезпечну долю.

ВЕДУЧИЙ I: Останнім автографом її був напис на стіні камери № 34: "Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга". Так закінчилося життя поетеси-революціонерки. Сповнилось її передбачення, висловлене в одному з давніших віршів. Мало хто мав щастя - як жити, так і вмерти, і наперед сказати:

ЧИТЕЦЬ:

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог післав мені найбільший дар:
Гарячу смерть - не зимне умирання.
Бо серед співу неспокійних днів,
Повз таємничі і вабливі двері,
Я йду на клич задимлених вогнів -
На наш похмурий і прекрасний берег.
Коли ж зйду на каменистий верх
Крізь темні води й полум'яні межі -
Нехай життя хитнеться й відпливе,
Мов корабель у заграві пожежі.

(Виходять читці, ведучі. Всі вони встають).

ВЕДУЧИЙ II: Ми українці завжди пам'ятатимемо тебе, наша безстрашна героїне! Ти одна з перших жінок - поетес, що взялася за справу політичної діячки й офірувала життя в ім'я визволення України.

(Звучить молитва "Боже, великий єдиний, нам Україну храни". Сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка).

Матеріал використано з інтернет-джерела:

http://www.libportal.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=532&Itemid=55